

VLUCHTELINGENKINDEREN OP SCHOOL

Prof. dr. Lucia De Haene & Prof. dr. Ilse Derluyn

Lucia De Haene

Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen, KU Leuven

Facultair Praktijkcentrum PraxisP – Trauma-zorg vluchtelingen

Ilse Derluyn

Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen, Universiteit Gent

Vakgroep Sociaal Werk & Sociale Pedagogiek

CESSMIR – Centre for the Social Study of Migration & Refugees

VLUCHTELINGENKINDEREN OP SCHOOL

OPBOUW

A – Gedwongen migratie & psychosociale impact van vlucht

B – Schoolse functioneren van vluchtelingenkinderen en -jongeren

C – De rol van de school in de ondersteuning van vluchtelingenkinderen & -jongeren

D – Interventie-studies: Psychosociaal welbevinden van vluchtelingenkinderen op school

E – Beleidsaanbevelingen: School als primaire actor

A – GEDWONGEN MIGRATIE & PSYCHOSOCIALE IMPACT

I – Gedwongen migratie

II – Psychosociale gevolgen van gedwongen migratie

I – GEDWONGEN MIGRATIE

- **Psychosociaal vluchtelingenonderzoek – gefaseerde conceptualisering** (e.g., Lustig et al., 2004)
  - pre-migratie trauma: politiek/etnisch geweld, vervolging, verlies
  - vlucht: mensensmokkel, gezinsseparatie, detentie, deprivatie
  - post-migratie stressoren: ontworteling, discriminatie, marginalisering, sociale isolatie, detentie
- **Gedwongen migratie als chronische stress-context: cumulatie van stressoren in thuis- en gastland** (e.g., Fazel et al., 2005)
- **Psychosociaal welbevinden bij vluchtelingen?**

II – PSYCHOSOCIALE IMPACT VAN GEDWONGEN MIGRATIE

- Psychosociaal welbevinden bij vluchtelingenkinderen en -jongeren
- Psychosociaal welbevinden bij niet-begeleide minderjarige vluchtelingen
- Gezinsrelaties in de context van gedwongen migratie

II – PSYCHOSOCIALE GEVOLGEN VAN GEDWONGEN MIGRATIE VLUCHTELINGENKINDEREN & -JONGEREN

- verhoogde prevalentie van psychosociale problemen
  - posttraumatische stress (e.g., Fazel et al., 2012; Betancourt et al., 2012)
  - depressieve stemming (e.g., Tyrer et al., 2014)
  - comorbiditeit & persistentie (e.g., Laban et al., 2005; Carswell et al., 2012)
- rol van pre- en post-migratie stressoren (e.g., Montgomery, 2011)
  - pervasieve impact van pre-migratie trauma
  - rol van post-migratie stressoren
- vluchtelingenkinderen- en jongeren: ontwikkelingsperspectief
  - vluchtelingenkinderen op schoolleeftijd: psychosomatische klachten, concentratieproblemen, hyperactief gedrag, slaapproblemen, agressief probleemgedrag, re-enacting play (e.g., Montgomery, 2008)
  - adolescenten: ontwikkeling identiteit, culturele verandering, genderrollen
- posttraumatische symptomatologie hangt niet noodzakelijk samen met klinisch disfunctioneren (e.g., Vaage et al., 2009)
- veerkracht & adaptieve ontwikkelingstrajecten

II – PSYCHOSOCIALE GEVOLGEN VAN GEDWONGEN MIGRATIE NIET-BEGELEIDE MINDERJARIGE VLUCHTELINGEN

- niet-begeleid zijn als bijkomende risicofactor
- verwachtingen / opdracht
- loyaliteit
- gemis
- onzeker toekomstperspectief

NIET-BEGELEIDE MINDERJARIGE VLUCHTELINGEN

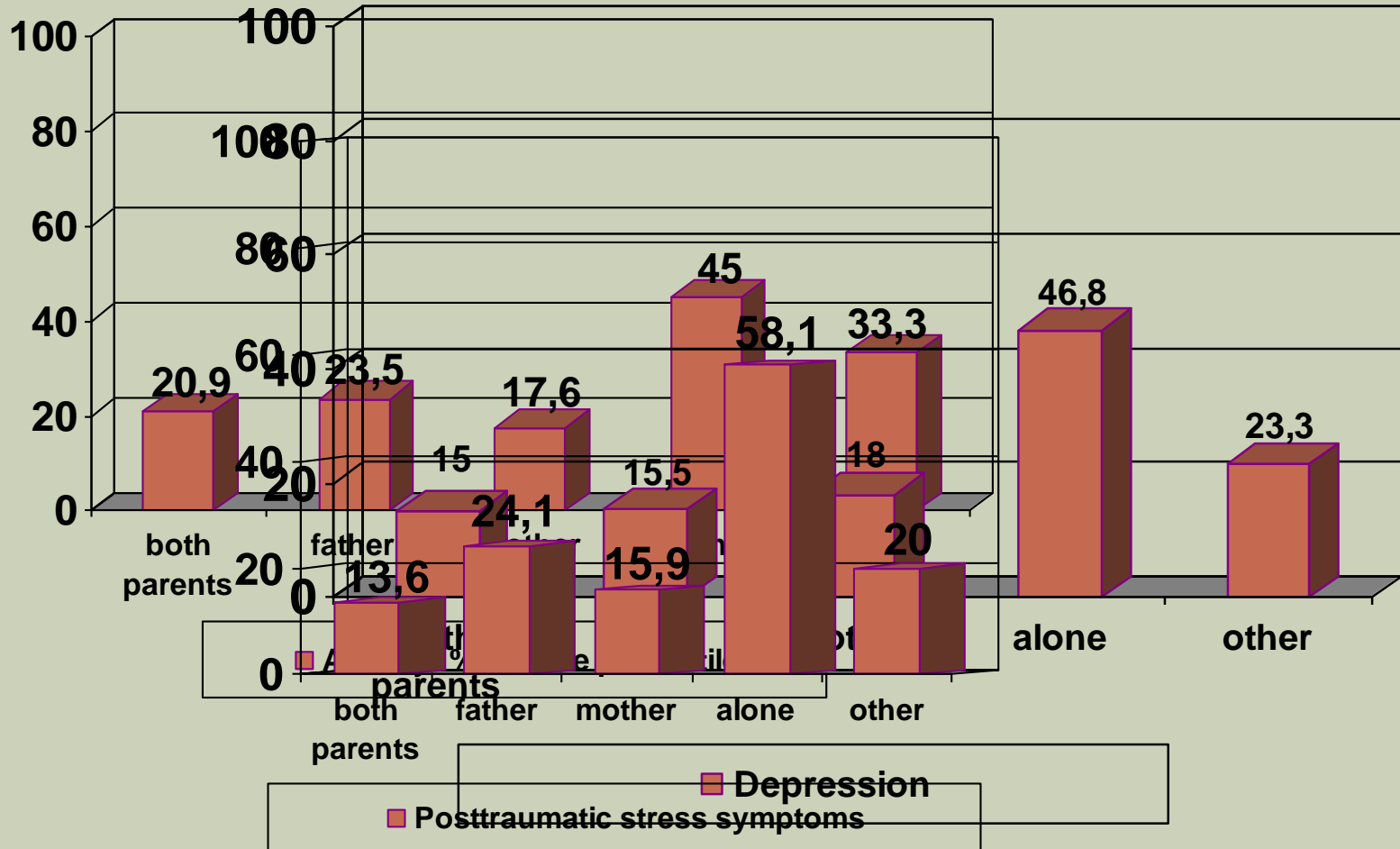
MOEILIJKE ERVARINGEN

	parents	father	mother	alone	other
Familial changes	36%	43%	49%	71%	60% ^S
Separated from family	14%	21%	23%	73%	37%
Dead of a loved one	52%	54%	54%	80%	71%
Life-threatening disease	16%	15%	17%	40%	25%
Accident	18%	18%	19%	30%	13%
Disaster	23%	20%	26%	48%	15%
War or armed conflict	23%	20%	22%	74%	48%
Physical mistreatment	25%	37%	27%	68%	38%
Witness of physical mistreatment	38%	40%	47%	68%	39%
Sexual abuse	7%	5%	11%	23%	6%
Experience "I am in danger"	23%	18%	30%	72%	39%
Experience "Someone in danger"	30%	36%	34%	67%	46%
<i>Mean number</i>	<i>3,02</i>	<i>3,26</i>	<i>3,55</i>	<i>6,96</i>	<i>4,47</i>

NIET-BEGELEIDE MINDERJARIGE VLUCHTELINGEN

EMOTIONELE PROBLEMEN

II – PSYCHOSOCIALE GEVOLGEN VAN GEDWONGEN MIGRATIE

GEZINSRELATIES

- **trauma-communicatie** (e.g., De Haene et al., 2012; Dalgaard et al., 2015; Kevers, Rober, Derluyn, & De Haene, 2016)
  - actief vergeten of partiële transmissie van trauma-verhaal
  - culturele copingwijzen / protectieve strategie
- **veiligheid van de ouder-kindrelatie** (De Haene, Dalgaard, Montgomery, Grietens & Verschueren, 2013; De Haene, Verschueren & Grietens, 2010)
  - veiligheid ouder-kindinteractie onder druk
  - veilige gehechtheidsrelaties: stabilisatie en herstel
- **omgaan met culturele verandering**
  - differentiële acculturatie
  - cultuurverandering en migratie-gerelateerd verlies (e.g., Roubeni, De Haene, Keatley, Shah & Rasmussen, 2015; Rousseau, Rufagari, Bagilishya, & Measham, 2004)
- **parentificatie**
  - bron van draagkracht (Walter & Bala, 2004)
  - ‘the immigrant dream’ (e.g., Roubeni, De Haene, Keatley, Shah & Rasmussen, 2015)
- **gezinsgeweld** (e.g., Chang, Rhee, & Berthold, 2008; James, 2010)
  - heropvoeren van traumatische ervaringen (Bala, 2005)

B – SCHOOLSE FUNCTIONEREN VAN VLUCHTELINGENKINDEREN

■ verstoorde concentratie

- verstoord slaapritme
- herbeleven & flashbacks, agitatie en arousal

■ gedragsproblemen

- agressief probleemgedrag
- re-enactment: het heropvoeren van traumatische ervaringen

■ sociale isolatie

- internaliserende problemen: depressieve stemming & angst
- rol van sociale exclusie & discriminatie
- omgaan met peers

■ schoolse motivatie: kind als drager van hoop op toekomst – realistische verwachtingen?

C – ROL VAN DE SCHOOL IN DE ONDERSTEUNING VAN VLUCHTELINGENKINDEREN

Rationale voor actieve rol van de school in het ondersteunen van vluchtelingenkinderen:

■ bevorderen van **psychosociaal welbevinden**

- migratieverhaal van georganiseerd geweld & kwetsbare positie in gastsamenleving
  - ➔ normalisatie & herstel van toekomstperspectief
- beperkte zorgparticipatie in de doelgroep
  - ➔ laagdrempelig zorgaanbod in schoolse context

■ ondersteunen van positieve **interculturele relaties**

- toenemende inter-etnische spanningen in multiculturele samenleving
- ondersteunen van adaptieve integratietrajecten

C – ROL VAN DE SCHOOL IN DE ONDERSTEUNING VAN VLUCHTELINGENKINDEREN OP SCHOOL

- opvolgen van schoolse trajecten & doorstroming vanuit OKAN
- signaalfunctie, vroegdetectie & adequate doorverwijzing
- school als 'primary care setting'
- actief partnerschap met gevluchte ouders

C – ROL VAN DE SCHOOL

OPVOLGEN SCHOOLSE TRAJECTEN & DOORSTROMING VANUIT OKAN

- schoolloopbanen minderjarige anderstalige nieuwkomers: verhoogde instroom in technisch en beroepsonderwijs
- leerpotentieel vs. huidige competenties/kennis
- begeleiding na doorstroom (e.g., vervolgschoolcoaches, klimaat reguliere school, kennis)
- mogelijkheden re-oriëntering?
- uitbouw cultureel valide assessment instrumentarium (De Haene & Derluyn, 2015)

C – ROL VAN DE SCHOOL

SIGNAALFUNCTIE, VROEGDETECTIE & ADEQUATE DOORVERWIJZING

- school als primaire actor in vroegtijdige detectie van psychosociale problemen
- sensitiviteit bij schoolse actoren: impact van traumatisering, asiel en dagelijkse stressoren op schoolse en relationele functioneren
- uitbouw van zorgnetwerk voor adequate doorverwijzing

C – ROL VAN DE SCHOOL

SCHOOL ALS 'PRIMARY CARE SETTING'

Zorg op school voor vluchtelingenkinderen en -jongeren (e.g., Fazel, 2015; de Lutine Pastoor, 2013, Dura-Vila et al., 2013)

- school als locus van zorg
  - laagdrempelige, toegankelijke hulpverlening
  - ondersteunen van sociale & inter-ethnische relaties
    - school als forum voor ombuigen van isolatie en uitsluiting naar herstel van verbondenheid
  - deskundigheidsbevordering bij schoolse actoren
    - kindontwikkeling / sociaal netwerk / gezin-schoolinteractie

- modaliteiten van psychosociale interventies
  - individuele trauma-therapeutische interventies (e.g., Beehler et al., 2012)
  - psychosociale interventies in interculturele klasgroepen (e.g., Rousseau et al., 2005)
  - collaboratieve zorgnetwerken op school (e.g., Rousseau et al., 2014; Ellis et al., 2013)

C – ROL VAN DE SCHOOL

ACTIEF PARTNERSCHAP MET GEVLUCHTE OUDERS

- interactie gezins- en schoolcontext: afstand
- positie gevluchte ouders:
  - vrees voor discriminatie & stereotypering (e.g., Benoit et al., 2008)
  - school als forum voor dialoog over (globale) politieke & inter-ethnische context? (e.g., Jamil et al., 2010)
- bevorderen van gezin-schoolinteractie
  - school als brug naar maatschappelijke participatie
- sensitiviteit bij schoolse actoren: rol van schoolloopbaan in migratiegeschiedenis & betekenis van ouderparticipatie
- culturele betekeniswereld van opvoeding & ouderschap

D – INTERVENTIESTUDIES

BEVORDEREN VAN WELBEVINDEN BIJ VLUCHTELINGENKINDEREN OP SCHOOL

- **Pilootproject, m.i.v. proces- & outcome-evaluatie** (KU Leuven, Stad Leuven & CGG VBO – L. De Haene)
  - uitbouw collaboratieve zorg op school (BaO/SO)
    - lange-termijn betrokkenheid van zorgnetwerk rond vluchtelingenkind en betrokken gezinscontext
    - diagnostische beeldvorming en zorgtraject in (interculturele) dialoog
    - toeleiding externe (gespecialiseerde) hulpverlening
  - september 2017-september 2019

- **Interventie-studie FWO-Rode Neuzen** (KU Leuven & UGent – L. De Haene, I. Derluyn, & H. Colpin)
  - implementatie van psychosociale interventie in klas- en schoolpraktijk (OKAN, BaO)
  - twee interventie-modi:
    - creatieve expressie-methodiek in interculturele klasgroep
    - collaboratief zorgnetwerk voor meest kwetsbare kinderen en -jongeren
  - evaluatie: mixed-method/multi-informant
    - vluchtelingenkinderen, -ouders, leerkrachten
    - welbevinden/peerrelaties
  - september 2017-september 2019

E – BELEIDSAANBEVELINGEN: SCHOOL ALS PRIMAIRE ACTOR

- **Sensitiviteit & competentie bij schoolse actoren**
  - via opleiding in-service (e.g., (zorg)leerkrachten, CLB-medewerkers)
  - integratie in lerarenopleiding en andere opleidingen (e.g., orthopedagogiek, sociaal werk, psychologie)
  - ondersteunen van meervoudige competenties:
    - signalen van posttrauma lijden bij vluchtelingenkinderen
    - ruimte maken, luisteren, erkenning geven, opvolgen/doorverwijzen
    - ondersteunen van flexibele (culturele) identificaties
- **Structurele integratie van psychosociale begeleiding in schoolcontext → proeftuinen?**
  - integratie van specifiek aanbod in klas- en schoolpraktijk (intern – extern)
  - uitbouw van individuele psychosociale zorg, m.i.v. zorgnetwerken op school
- **Sociale netwerken op/vanuit school (e.g., peter-meter, buddy, vrijwilligers)**
- **Betrekken van ouders & andere contextfiguren**
- **OKAN – snelle integratie (incl. informeel leren/vrijwilligers), mogelijkheden tot heroriëntering, alternatieve trajecten alfabetisering**